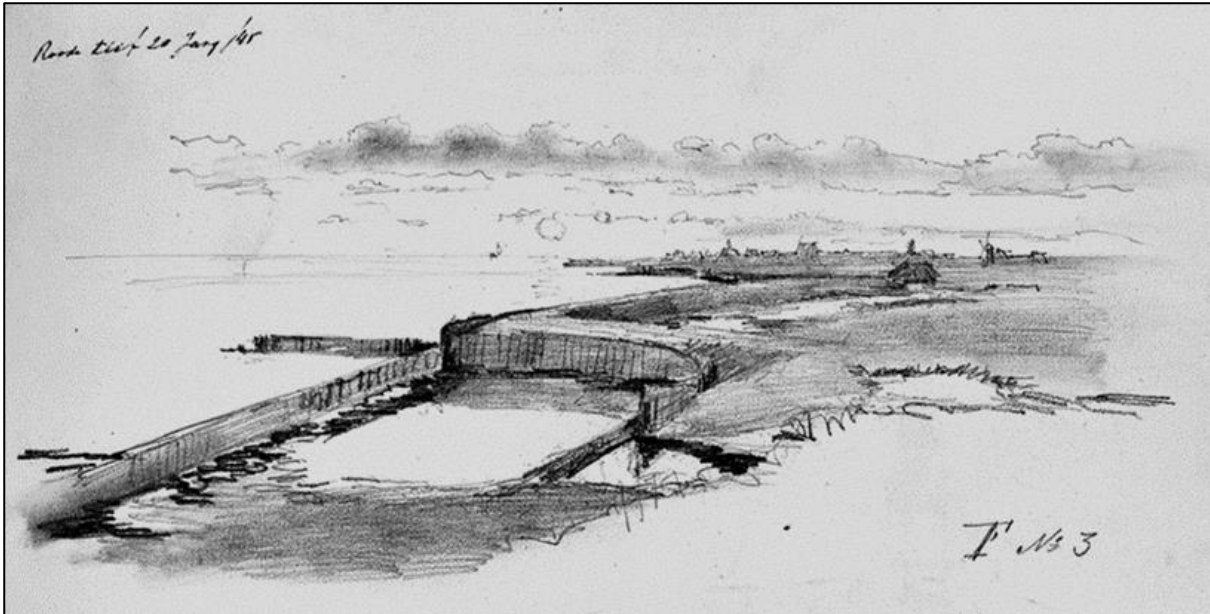

Een bijzonder gezicht op Staveren

(gepubliceerd in 't Stavers Krantsie 2022)

De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed bewaart een aantal oude kaarten en tekeningen over Staveren. Eén daarvan hebben we uitgekozen om er dit stukje over te schrijven.

We zien Staveren vanaf Het Rode Klif. Tegenwoordig kunnen we in grote lijnen de situatie nog wel herkennen, zoals het verloop van de IJsselmeerdijk en de "skyline" van Staveren, maar in de details is er veel veranderd.

Het is een potloodtekening op bladzijde vijf van een schetsboek. De maker is ene Alexander Oltmans jr en het blijkt uit de ca 340 bewaarde schetsen en tekeningen van hem dat hij een ervaren tekenaar was. Deze schets laat het landschap zien op 21 januari '45. Met '45 wordt 1845 bedoeld. Er zijn een paar objecten te herkennen, die we hierna de revue laten passeren.

Vanaf het hoge klif zien we op de voorgrond de oude kustverdediging van de Zuiderzee, met de zeedijk met daarachter water. Dit is de vaart (de huidige Dijkvaart) naar de voorganger van het (vroegere) Gele Brugje (de huidige Middelweg). De Zuiderweg was er nog niet en over de kruin van de zeedijk liep nog een smal onverhard pad. Wat ook opvalt, is dat bomen in het landschap ontbreken.

Zoomen we wat in, dan zien we wat meer (zie hieronder).

Halverwege de zeedijk herkennen we iets dat op een hoge brug lijkt. Het is echter de pleats die dieper in de Sudermar ligt en waar Yede Couperus de laatste boer was.

Ver daarachter steekt iets omhoog. Het is niet duidelijk wat hier getekend is en misschien wat ver gezocht, maar het zou een zeilschip kunnen zijn dat op één van de sloopshellingen voor reparatie ligt.

Rechts daarvan zien we de oude poldermolen van de Sudermar met daarnaast waarschijnlijk de pleats (verbrand in 1890) van één van de eigenaren. Later stond hier de boerderij van Ykema (tegenwoordig ligt hier de binnenhaven van Marina Stavoren). Ver achter de molen zien we nóg een kap van een pleats. Gezien de ligging, dicht bij de stad, zal dit de pleats van Gerben Siedzes zijn geweest, die vanwege de aanleg van het station en spoorwegemplacement, gesloopt moest worden.

Dan zien we links naar de Zuiderzee toe de bebouwing van Stavoren, waar we twee hoge gebouwen herkennen.

In het midden rijst een gebouw boven de andere uit. Dit was de oude hervormde kerk. De nok van het kerkgebouw was ongeveer 20 meter hoog, veel hoger dan de meeste woonhuizen in die tijd. De kerk is in 1860 afgebroken, nadat de voorgevel tijdens Pinksteren in de nacht van 28 op 29 mei was ingestort.

Het is bekend dat de oude klokkentoren, die sinds 1616 naast de kerk stond, in de loop van 1845 is afgebroken. Maar waarom zien we die dan niet op de schets?

De toren gold begin 19^e eeuw nog als belangrijk navigatiebaken voor de Marine, waardoor de stad een goed argument had om van de onderhoudskosten af te komen. Vanaf 1821 lukte het dan ook om het onderhoud bij het Ministerie van Marine onder te brengen, maar de toren bleef eigendom van de stad.

Hoewel het Ministerie van Marine de oude toren in 1822 nog had laten restaureren hielp dat niet om het bouwwerk te behouden. De toren was in 1843 al weer aan groot onderhoud toe en helde inmiddels ca 80 cm naar het noordwesten over. Men wilde voorkomen dat hij op de voorgevel van de kerk zou vallen en zo het orgel zou vernietigen. De stad bedacht daarom de toren gratis aan het Rijk over te dragen, maar het Ministerie van Marine zag daarvan af omdat de toren inmiddels niet meer nodig was als baken.

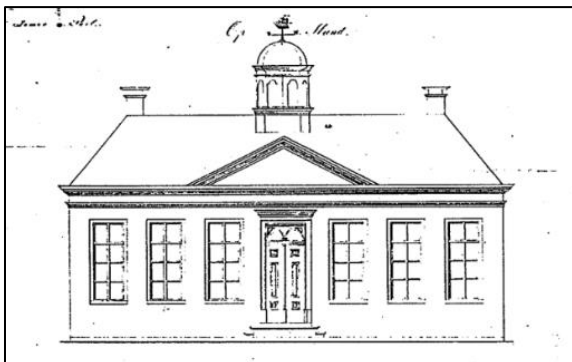
De gemeente wilde toen met de sloopopbrengst van de ca 11,50 meter hoge torenspits de oude toren herstellen. De opbrengst was echter 2.000 gulden minder dan wat daarvoor nodig was. Uiteindelijk werd de bouwvallige toren in 1845 voor 1.810 gulden voor afbraak verkocht. Op de schets zien we geen torenspits boven het kerkgebouw uitkomen. Omdat verwacht mag worden dat de ervaren tekenaar een dergelijk detail zeker niet over het hoofd zou hebben gezien moet de torenspits al voor januari 1845 afgebroken zijn. De stenen onderbouw was slechts 18,50 meter hoog en dus lager dan de nok van de kerk. Hij viel dus "weg" op de tekening.

Even meer naar links zien we nog een ander hoog gebouw met daarop een soort torentje. Dit was het oude stadhuis, waarvan hiernaast een afbeelding uit 1790 is geplaatst. Het

torentje was eigenlijk een koepeltje waarin een klok hing. Dit stadhuis was na de Franse tijd in verval geraakt, zodat men het gedeeltelijk wilde slopen en verbouwen.

In Tresoar te Leeuwarden is een ontwerp uit 1836 van dit nieuwe stadhuis bewaard gebleven. Daarop is te zien dat het koepeltje weer terug zou komen (zie verder). Dit plan ging echter niet door.

Het zou echter nog bijna een halve eeuw duren voordat het oude stadhuis uit 1775

wegens bouwvalligheid afgebroken moest worden. Op dezelfde plaats is het bestaande (voormalige) stadhuis uit 1889 gebouwd, maar het karakteristieke koepeltje met de klok kwam wegens geldgebrek helaas niet meer terug. Omdat de klokken uit de gesloopte kerktoren vanwege geldgebrek verkocht moesten worden schonk het gemeentebestuur de stadhuis klok aan de nieuwe kerk.

Met een "screenshot" van de huidige situatie eindigt dit verhaal bij een schets van Staveren uit 1843. Eventuele aanvullingen of opmerkingen hierover zijn van harte welkom bij de redactie.

Studiegroep Oud Staveren, door Rob Boom (www.oudstaveren.nl).

Aquarel uit de verzameling Oltmans (1832-1850)